

نشست‌های برگزار شده در
خوشه مشورتی پولی و بانکی

عنوان نشست: تحلیل آخرین وضعیت مالی شبکه بانکی کشور و لزوم
تدوین برنامه احیا برای بانک‌ها

شناسنامه نشست	
واحد برگزارکننده نشست:	خوشه مشورتی پولی و بانکی دانشگاه علامه طباطبائی
مسئول نشست:	دکتر محمدهاشم بت‌شکن (عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
تاریخ برگزاری نشست:	۱۳۹۹/۰۹/۲۰
اعضای هیئت علمی:	دکتر مصطفی سرگلزایی، دکتر ولی‌الله سیف (اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی)
نمایندگان دستگاه‌های اجرایی مرتبط:	دکتر علیرضا بلگوری (مدیرعامل بانک اقتصاد نوین)، دکتر مرتضی معیری (عضو هیئت مدیره بانک اقتصاد نوین)، دکتر علیرضا لگزایی (عضو هیئت مدیره و قائم مقام بانک ملت)، دکتر حسن معتمدی (رئیس هیئت مدیره صندوق ضمانت سپرده‌ها)
مسئله محوری نشست:	تحلیل وضعیت مالی بانک‌های کشور و نحوه اجرای برنامه احیا در بانک‌ها
سازمان‌های هدف توصیه سیاستی:	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

چکیده مباحث طرح شده:

بخش اول نشست:

در این نشست ابتدا به بررسی آخرین وضعیت ترازنامه شبکه بانکی کشور پرداخته شد. در این راستا اقلام عمده ترازنامه شبکه بانکی کشور بر اساس آخرین اطلاعات منتشره در شهریورماه سال ۱۳۹۹ مورد بررسی قرار گرفت. در این میان می‌توان به بررسی طبقه بدهی بخش دولتی به بانک‌ها و طبقه سایر دارایی‌ها اشاره نمود. سایر دارایی‌ها از آن جهت حائز اهمیت است که شامل دارایی‌هایی غیر از فعالیت اصلی بانک می‌شود. برای مثال دارایی‌های ثابت و یا وثایق تملیکی بانک در این طبقه قرار می‌گیرد. هرچه میزان سایر دارایی‌ها در ترازنامه شبکه بانکی که توسط بانک مرکزی منتشر می‌شود بیشتر باید به معنای آن است که بانک یا بانک‌های موردنظر از منابع خود (سپرده‌ای و غیر سپرده‌ای) به نحو احسن استفاده ننموده‌اند. چراکه دارایی‌های ثابت که عمدتاً مربوط به شعب است و یا وثایق تملیکی، قابلیت خلق در آمد را برای بانک نداشته و اصطلاحاً جزء دارایی‌های منجمد بانکی به شمار می‌روند. از طرفی در سمت چپ ترازنامه شبکه بانکی، به بحث و بررسی در مورد طبقه بدهی به بانکی مرکزی و حساب سرمایه پرداخته شد. اهمیت تحلیل بدهی به بانک مرکزی به این دلیل است که این طبقه ناظر بر اضافه برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی است. بدان معنا که بانک‌ها با کسری منابع شدید روبه‌رو بوده به شکلی که نیاز خود را از بازار بین‌بانکی نیز نمی‌تواند تأمین نماید لذا به بانک مرکزی مراجعه نموده و با نرخ بالای ۳۰ درصد اقدام به استقراض می‌نمایند؛ بنابراین هرچه مقدار این طبقه بیشتر باشد نشان از در معرض خطر بودن شبکه بانکی است. در شهریورماه سال ۱۳۹۹، ۲۰٫۸ درصد از اقلام سمت چپ ترازنامه بانک‌ها از این محل بوده است. همچنین حساب سرمایه بانک‌ها نشان‌دهنده جمع حقوق صاحبان سهام بانک‌ها است. منفی یا کم‌بودن این قلم نشان از ضعیف بودن نسبت کفایت سرمایه بانک‌ها می‌باشد. در تاریخ موردبررسی این قلم صرفاً ۰٫۲ درصد از کل اقلام سمت چپ ترازنامه بانک‌ها مربوط به حساب سرمایه می‌شده است.

بعد از آن تحلیل‌هایی که اشاره شد به تفکیک برای دودسته بانک‌های دولتی و غیردولتی ارائه گردید و تفاوت این دو نوع بانک از منظر اقلام اصلی ترازنامه موردبررسی تحلیل قرار گرفت.

همچنین روندهای اصلی برخی از اقلام عمده مربوط به کل شبکه بانکی نیز موردبررسی قرار گرفت. برای مثال روند مانده تسهیلات شبکه بانکی نشان می‌دهد که در بانک‌های دولتی مانده تسهیلات از حدود ۴۰۰۰ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ به حدود ۸۰۰۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده است. از طرفی دیگر در بانک‌های غیردولتی و در دوره مشابه مانده تسهیلات از حدود ۶۰۰۰ هزار میلیارد ریال به بیش از ۱۴۰۰۰ هزار میلیارد ریال رسیده است که نشانی از رشد بیشتر مانده تسهیلات بانک‌های خصوصی نسبت به دولتی است. در بخش سپرده نیز تقریباً همین روند و نسبت بین بانک‌های خصوصی و دولتی وجود دارد. نکته حائز اهمیت در مقایسه بانک‌های دولتی و خصوصی آن است که حساب سرمایه در بانک‌های خصوصی از حدود ۲۰۰ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ به منفی ۸۰۰ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده است. این در حالی است که حساب سرمایه بانک‌های دولتی از حدود ۳۵۰ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ به بیش از ۸۰۰ هزار میلیارد ریال در سال ۱۳۹۹ رسیده است که نشان از فاصله گرفتن بانک‌های دولتی از خصوصی از حیث حساب سرمایه می‌باشد. هرچند بالا بودن این طبقه لزوماً به معنای کفایت سرمایه بهتر نیست که در این خصوص به تفصیل در نشست بحث و بررسی صورت گرفت.

در ادامه کل بانک‌های کشور که در بورس اوراق بهادار تهران یا فرابورس ایران حاضر هستند جهت بررسی وضعیت شاخص‌های سلامت بانکی در سه دسته بانک‌های کوچک، متوسط و بزرگ قرار گرفتند. مبنای این دسته‌بندی حجم ترازنامه آن‌ها بوده است و وضعیت آن‌ها به صورت سبز، نارنجی و قرمز تبیین گردید. نتایج بررسی شاخص‌های ثبات و سلامت بانکی در ۴ دسته کیفیت دارایی‌ها، سرمایه، نقدینگی و سودآوری نشان داد که در تمامی طبقه‌های بانک‌های کوچک، متوسط و بزرگ با طیفی از بانک‌ها از نظر سلامت بانکی روبه‌رو هستیم. در سه بانک بزرگ موردبررسی، همه از لحاظ نقدینگی و سودآوری در وضعیت سبز

قرار داشته اما به لحاظ شاخص‌های سرمایه و کیفیت دارایی‌ها نارنجی بودند. پنج بانک متوسط این تحلیل، از لحاظ کیفیت دارایی‌ها و نقدینگی در وضعیت سبز، اما به لحاظ سرمایه و سودآوری به ترتیب نارنجی و قرمز بودند. در نهایت به هفت بانک کوچک مورد بررسی از نظر تمامی شاخص‌ها در وضعیت قرمز و نارنجی قرار داشتند. هرچند در این طبقه ۳ بانک تقریباً سالم داریم که با توجه به میانگین سایر بانک‌های این طبقه نتوانستند اثرگذاری مناسبی در شاخص نهایی داشته باشند.

بر اساس بررسی صورت گرفته، وضعیت بانک‌های کشور منهای برخی از موارد استثناء به لحاظ شاخص‌های سلامتی بانکی و به خصوص نسبت کفایت سرمایه در وضعیت مناسبی قرار ندارد. لذا تهیه برنامه احیا برای آن‌ها اجتناب‌ناپذیر است. در ادامه نشست به بررسی تفصیلی برنامه احیا و نحوه پیاده‌سازی آن پرداخته شد.

بخش دوم نشست:

بانک نیز همچون هر سازمان دیگری به صورت مستمر در معرض شوک‌های مختلفی قرار دارد: شوک‌های ناشی از بازار، ریسک‌های غیرقابل کنترل اقتصادی و کلان، مسائل سازمانی و ساختاری و ... چنین شوک‌هایی می‌توانند سلامت بانک را تهدید کنند. وجود برنامه‌هایی که نزدیک شدن این شوک‌ها را هشدار بدهند و بانک را، از طریق توسعه استراتژی‌های مناسب، در برابر وقوع احتمالی آن‌ها آماده کند، ضروری است. پس از بحران مالی سال کشورهای عضو گروه بیست از طریق سازوکار «هیئت ثبات بین‌المللی» چارچوبی برای طرح‌های احیا و گزیر (RRP) به منظور حفظ ثبات نهادهای مالی را آماده کردند. بعدها به مرور نهادهای ناظر مختلف مانند بانک مرکزی اروپا، فدرال رزرو، بیمه‌های سپرده کشورهای مختلف و بانک‌های مرکزی نیز تدابیر مشابهی اتخاذ کردند. از جمله برنامه‌هایی که برای اصلاح شبکه بانکی می‌توان به آن‌ها اشاره نمود برنامه‌های احیا و گزیر است. در این نشست به بررسی تفصیلی برنامه احیا پرداخته شد. این برنامه شامل ۱۰ گام اساسی شامل موارد زیر می‌باشد که به صورت خلاصه هر گام توضیح داده شده است.

۱. **حکمرانی:** در بخش حکمرانی طرح احیا مشخص می‌شود چه کسانی مسئولیت طراحی احیا را برعهده دارند و چه کسانی در ابعاد مختلف مسئولیت اجرای آن را خواهند داشت.
 ۲. **مستندسازی و داده:** ضرورت وجود داده‌های بروز، شفاف، دقیق و قابل اعتماد
 ۳. **یکپارچه‌سازی:** لزوم یکپارچه‌سازی طرح احیا با سایر حوزه‌های تأثیرگذار در بانک
 ۴. **محدوده:** مشخص شدن محدوده احیا و برنامه‌ریزی برای آن
 ۵. **کارکردهای حیاتی:** برنامه احیا بانک باید خطوط کسب و کار اصلی بانک، کارکردهای حیاتی و خدمات اصلی آن را شناسایی کند.
 ۶. **سناریوها:** برنامه احیا بانک باید مبتنی بر مجموعه‌ای از سناریوهای سیستمیک، برخواسته از ویژگی‌های بانک و متناسب با شرایط بازار باشد. تأثیر این سناریوها بر موارد مسائل کلیدی بانک باید موردبررسی قرار گیرند.
 ۷. **ماشه‌ها و شاخص‌ها:** بانک باید مجموعه‌ای از ماشه‌ها و شاخص‌های پیشگام را مشخص کند که با فعال شدن آن‌ها ضرورت استفاده از برنامه احیا معلوم گردد.
 ۸. **گزینه‌های احیا:** بانک باید مجموعه‌ای گزینه‌های احیا را مشخص سازد تا اطمینان یابد که در مواجهه با هر فعال شدن هر ماشه دارای گزینه‌های احیای مناسبی است.
 ۹. **آزمون، امکان‌سنجی و به‌روزرسانی:** بانک باید بکوشد به‌صورت مستمر اعتبار و اجرایی بودن برنامه‌های احیای خود را از طرقی مانند شبیه‌سازی شرایط بحران و برنامه‌ریزی سناریو بسنجد. بانک باید بکوشد امکان‌پذیری برنامه‌های احیای خود را از حیث زمان لازم برای اجرا، زمان موردنیاز برای حصول به نتایج، موانع اجرا، پیش‌زمینه‌های اجرا و ... را ارزیابی کند. بانک باید برنامه احیا خود را به‌صورت سالانه یا پس از ایجاد تغییرات قابل توجه در ساختارهای حقوقی، سازمانی، مالی و ... به‌روزرسانی کند.
 ۱۰. **ارتباطات:** برنامه احیا بانک باشد شامل برنامه‌هایی برای ارتباطات داخلی، ارتباطات خارجی، آگاه‌سازی سهامداران و ذی‌نفعان؛ نهادهای نظارتی و ... باشد.
- در پایان هر بخش نیز موارد ارائه‌شده، توسط نمایندگان دستگاه‌های اجرایی موردبررسی و تحلیل اجرایی براساس تجربه‌های عملیاتی قرار گرفت.

توصیه‌های سیاستی:

۱. پایش وضعیت مالی بانک‌های کشور دارای اهمیت سیستمی می‌باشد. لذا بررسی روندهای مهم در اقلام مهم مالی بانک‌ها می‌تواند به پیشگیری از ایجاد بحران‌های بانکی و ورشکستگی و اعسار آن‌ها کمک نماید.
۲. شاخص‌های سلامت بانکی بر اساس مستندات نهادهای ناظر بین‌المللی مانند کمیته بازل باید در تحلیل وضعیت مالی بانک‌ها مورد استفاده و تأکید قرار گیرد. نهاد ناظر بانکی می‌بایست وضعیت بانک‌ها را از حیث این شاخص‌های عملکرد به‌صورتی دوره‌ای ارزیابی نموده و بر اساس میزان سلامت آن‌ها، سطح فعالیت‌ها و خدمات بانکی قابل‌ارائه توسط آن‌ها را معین نماید.
۳. بر اساس وضعیت فعلی شبکه بانکی لازم است تا برنامه‌های درمان و بعضاً پیشگیری برای بانک‌ها تعریف و اجرا گردد. مهم‌ترین برنامه‌های حمایتی شامل برنامه احیا و برنامه‌گزیر می‌باشد.
۴. برنامه احیا دارای چارچوب و سرفصل‌هایی خاصی است که توسط نهادهای مختلف مانند بانک مرکزی اروپا یا برخی از شرکت‌های مشاوره مدیریت مطرح شده است. در اجرای این برنامه باید از مدل‌های به‌روز به شرح فوق استفاده نمود.
۵. ده گام اجرایی برنامه احیا شامل حکمرانی، مستندسازی و داده، یکپارچه‌سازی، محدوده، کارکردهای حیاتی، سناریوها، ماشه‌ها و شاخص‌ها، گزینه‌های احیا، آزمون، امکان‌سنجی و به‌روزرسانی و ارتباطات می‌باشد. این گام‌ها برای تدوین و پیاده‌سازی برنامه احیا در بانک‌ها ضروری است.
۶. بانک مرکزی به‌عنوان نهاد ناظر می‌بایست چارچوب و سرفصل‌ها و نحوه پیاده‌سازی برنامه احیا را برای بانک‌ها تهیه و به آن‌ها ابلاغ نماید. بر این اساس بانک‌ها اعم از سالم یا غیرسالم می‌بایست نسبت به تهیه این برنامه و به‌روزرسانی دائم آن اقدام نموده و گزارش‌های مربوطه را برای بانک مرکزی ارسال کنند.

۷. بانک‌ها یا مؤسسات اعتباری که از نظر شاخص‌های سلامت بانکی در وضعیت اضطراری قرار دارند لازم است تا نسبت به تهیه برنامه‌گزار اقدام کنند.
۸. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران می‌بایست نسبت به تهیه چارچوب و سرفصل‌ها و نحوه پیاده‌سازی برنامه‌گزار مبادرت ورزیده و بانک‌های ناسالم از حیث شاخص‌های سلامت بانکی را ملزم به اجرای این برنامه‌ها و ارائه گزارش‌های دوره‌ای از نحوه بهبود شرایط نماید.
۹. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران می‌بایست بعد از تدوین چارچوب‌ها و دستورالعمل‌های مربوطه برای تدوین و اجرای برنامه‌های حمایتی مذکور، نسبت به معرفی نهادها و شرکت‌های معتمد مشاوره مدیریت با تخصص اجرای برنامه‌های احیا و گزیر به بانک‌ها اقدام نموده تا بانک‌ها در ابتدا بتوانند از کمک نهادهای متخصص این حوزه استفاده نمایند.